

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा
फैसला

०६९-सी-१२९२

मुद्दा: ढल निकास खुलाई पाउँ।

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. १६ बस्ने टंकबहादुर पुनरावेदक
थापाको मु.स. गर्ने रिद्धि थापा (घले) -----१ प्रतिवादी

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. १६ बस्ने गंगाराम खड्गी--१ प्रत्यर्थी
वादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने:

काठमाडौं जिल्ला अदालतका: माननीय जिल्ला न्यायाधीश श्री वैद्यनाथ गुप्ता
फैसला मिति: २०६८/३/१३

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:

पुनरावेदन अदालत, पाटनका: माननीय न्यायाधीश श्री यज्ञप्रसाद बस्याल
माननीय न्यायाधीश श्री सत्यराज गुरुङ
फैसला मिति: २०६९/५/११

पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९/५/११ को फैसला उपर न्याय प्रशासन ऐन,
२०४८ को दफा ९(१) बमोजिम यस अदालतमा पुनरावेदन पर्न आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त
तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छ:

१. काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. १६, नि.नं. १९ क्षेत्रफल १४२.६० जग्गा र त्यसमा बनेको घर समेत म फिरादीले मिति २०६५/११/१६ मा सावित्री शाहीसँग राजिनामा गरी लिएको हुँ। सो घर जग्गाको पश्चिमतर्फ साविकदेखि कै चर्पी भएको र त्यस चर्पीको ढल निकास विपक्षी रिद्धी घले (थापा) को घरजग्गाको दक्षिण सीमा पर्खाल मुनिबाट बगेर गई सार्वजनिक ढलमा मिसिल गएको छ। सो ढल ३२ घर परिवारले उपभोग गरिरहेका छन्। यो बाहेक मेरो अन्यत्र कुनै ढल निकासको व्यवस्था हुन सक्ने वस्तुस्थिति छैन। निजले उक्त ढल कहिले बन्द गर्ने कहिले खोल्ने गरेको कारण मलाई मर्कामा परी स्थानीय स्तरमा छलफल हुँदा निजले ढल खोल्न कुरामा सहमती जनाउनु भएन। अतः विपक्षीलाई ढल निकास खुल्ला गर्न बारम्बार भन्दा इन्कार गरेको र समय समयमा बन्द गर्नु भएको हुँदा विपक्षीलाई ढल निकास कहिल्यै बन्द गर्न नपाउने गरी ढल निकास खुल्ला गराई पाउँ भन्ने समेत फिराद दाबी।
२. विपक्षीको दाबी झुठ्ठा हो। आफूले सिर्जना गरेको फोहोर आफैले व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हो। मैले आफ्नो फोहोरको व्यवस्थापन आफैले गरेको छु। मेरो घरको पश्चिमतर्फका संधियारसँग रु.६,००,०००।— तिरी ढल निकास जोडेको हुँ। विपक्षीलाई उक्त ढल निकास दिनुपर्ने बाध्यता मलाई छैन। विपक्षीले यही विषयमा काठमाडौं महानगरपालिकामा उजुर गरी त्यहाँबाट आफ्नो पक्षमा निकास नआउने भएपछि यस अदालतमा मलाई हैरानी दिन झुठ्ठा फिराद दिएका हुँदा खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिउत्तरपत्र।
३. यसै लगाउको दे.नं. ४९०९ को मोटर बाटो खुल्ला गरी पाउँ भन्ने मुद्दामा मोटर बाटो खुल्ला गरी पाउँ भन्ने हदसम्म वादी दाबी नपुग्ने ठहरी फैसला भएको देखिन्छ। घर बनाउनेको ३ नं. अनुसार ढल निकास खुलाई पाउँ भन्ने वादी दाबी रहेकोमा घर बनउनेको ३ नं. हर्दा उक्त ऐनमा अधिदेखि चली आएको वा दिई आएको ठाउँको निकास कसैले थुन्नु हुँदैन। अधिदेखि नचलेको वा दिई नआएका ठाउँमा जबरजस्ती गरी लिन, चलन गर्न पनि हुँदैन भन्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। प्रस्तुत मुद्दामा यी वादीले प्रतिवादीको नाम दर्ता हक भोगको जग्गामा रहेको ढल निकास खुलाई पाउँ भन्ने फिराद प्रकरण (१) मा उल्लेख गरेको देखिन्छ। यी प्रतिवादीले पश्चिततर्फका संधियारलाई रु.६,००,०००।— तिरेर आफ्नो घरको ढल जोडेको भन्ने प्रतिउत्तरमा उल्लेख गरेको देखिँदा यसरी प्रतिवादीले

आफ्नो घरको ढल सम्बन्धमा आपसी सहमतीबाट व्यवस्थापन गरेको देखिँदा यी वादीले प्रतिवादीको नाम दर्ता हक भोगको जग्गाबाट ढल निकास गर्न पाउँदैन। अतः ढल निकास खुलाई पाउँ भन्ने वादी दाबी पुग्ने ठहर्दैन भन्ने शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८/३/१३ मा भएको फैसला।

४. विपक्षीले प्रमाणको रूपमा पेश गरेको रु.६,००,०००।— को ढल खरीद गरेको भरपाई नै फोटोकपि भएको हुँदा कानूनसम्मत छैन। फेरी त्यसमा पनि रिद्धी घले (थापा) विपक्षीको घरको पश्चिमतर्फ सिट नं. १०२४-२२, कि.नं. ९८ तिर्थलाल शाक्यको जग्गा हो। बेसरोकारवाला व्यक्तिले ढल बेचन पाउने पनि होइन। मैले साविकदेखि चलनचल्तीको ढल नै खुलाई पाउँ भनी मागदाबी लिइएको हो। विपक्षी रिद्धी घले (थापा) को हक भोग दर्ताको कित्ता घर जग्गाबाट मेरो ढल गैरहेको भएपनि निजले मेरो शौचालयबाट प्रवाहित ढल रोक्न पाउने होइन। मुलुकी ऐन, घर बनाउने महलको ३ नं., जग्गा आवाद गर्नेको ४ नं. प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा ३, ५४ बमोजिम फिराद दाबी बमोजिम दाबी पुग्ने ठहर्न्याई काठमाडौं जिल्ला अदालतको शुरु फैसला उल्टी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको गंगाराम खड्गीको मिति २०६८/१२/२८ को पुनरावेदन अदालत, पाटनमा परेको पुनरावेदनपत्र।
५. यसमा ढल निकास खुलाई पाउँ भन्ने वादी दाबी पुग्ने ठहर्दैन भन्ने शुरु फैसलाले वातावरण समेतलाई प्रतिकूल प्रभाव पार्ने अवस्था हुँदा शुरु जिल्ला अदालतको फैसला विचारणीय भएकोले अ.बं.२०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम छलफलको लागि प्रत्यर्थी झिकाई आएपछि वा अवधि व्यतित भएपछि नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९/४/२ को आदेश।
६. विभिन्न समयमा राजिनमा हुँदा समेत बाटो जनिएकोमा विरोध नभएकोमा यी वादीले खरिद गरेपछि बाटो तथा ढल प्रयोग गर्न नपाएको भनी फिराद लिई अदालत प्रवेश गरेकोले फिराद दाबि बमोजिम साविक दातादेखि चली प्रयोगमा रहेको ढल निकास कहिल्यै बन्द नगरी चलन गर्न दिई निकास खुल्ला गरी पाउने ठहर्छ भन्ने व्यहोराको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९/५/११ को फैसला।
७. पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९/५/११ को फैसलामा चित्त बुझेन। विपक्षी वादीले मैले निजी तवरबाट प्रयोग गर्ने गरी संधियारसँग खरिद गरी लिएको ढलमा

जबरजस्ती आफ्नो ढल मिसाउने प्रपंच गरेको तथ्य प्रस्तुत विवादको समाधान गर्न काठमाडौं महानगरपालिकाले मेलमिलाप केन्द्रमा पठाउँदा समेत विपक्षी सहमती नआई विना मूल्य कानून विपरित जबरजस्ती ढल निकास मेरै तर्फबाट नलिई नछाड्ने नियतबाट मेरो सहमती र जानकारी विना नै सहमतीको कागज खडा गरी उक्त कागजमा मैले सही गर्न नमानेको भन्ने व्यहोरा समेत लेखी लेखाई त्यसलाई प्रमाण बनाई प्रस्तुत फिराद दायर गरेको प्रष्ट हुँदा साविकदेखि प्रयोगमा रहेको ढल निकास भन्ने बुँदा नै तथ्य परक नभई काल्पनिक भएको हुँदा पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट भएको फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा सो त्रुटिपूर्ण फैसला बदर गरी मेरो पुनरावेदन जिकिर बमोजिम न्याय इन्साफ गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदक/प्रतिवादी रिद्धि थापा (घले) को तर्फबाट यस अदालतमा पर्न आएको पुनरावेदनपत्र।

८. नियमबमोजिम दैनिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढी निर्णयार्थ आज यस इजलाससमक्ष पेश भएको प्रस्तुत मुद्दाको पुनरावेदनसाथ संलग्न मिसिल कागजातको अध्ययन गरियो। मिसिल संलग्न प्रमाण कागजातको अध्ययन गरी प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९/५/११ को फैसला मिलेको छ, छैन ? पुनरावेदन जिकिर बमोजिम हुनुपर्ने हो वा होइन ? सोही विषयमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो।
९. निर्णयतर्फ विचार गर्दा, काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. १६ कि.नं. १९ क्षेत्रफल १४२.६० जग्गा र त्यसमा बनेको घरसमेत म फिरादीले मिति २०६५/११/१६ मा सावित्री शाहीसँग राजिनामा गरी लिएकोमा सो घर जग्गाको पश्चिमतर्फ साविकदेखिकै चर्पी भएको र त्यस चर्पीको ढल निकास विपक्षी रिद्धि थापा (घले) को घर जग्गाको दक्षिण सीमा पर्खाल मुनिबाट बगेर गई सार्वजनिक ढलमा मिसिन गएको, विपक्षीले उक्त ढल कहिले बन्द गर्ने कहिले खोल्ने गरेको कारण मलाई मर्कामा पारी स्थानीय स्तरमा छलफल हुँदा समेत विपक्षीले ढल निकास खुल्ला गर्न इन्कार गरेको मेरो सबुद प्रमाणबाट विपक्षीले फेरी सो ढल निकास कहिल्यै बन्द गर्न नपाउने गरी ढल निकास खुल्ला गराई पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको वादी दाबी रहेको पाइयो। विपक्षीको दाबी झूठा हो। आफूले सिर्जना गरेको फोहोर आफैले व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हो। मैले आफ्नो फोहोरको व्यवस्थापन आफैले गरेको छु मेरो घरको पश्चिमतर्फका संधियारसँग रु.६,००,०००।— तिरी ढल निकास जोडेको

हुँ। विपक्षीलाई उक्त ढल निकास दिनुपर्ने बाध्यता मलाई छैन। विपक्षीले यही विषयमा काठमाडौं महानगरपालिकामा उजुर गरी त्यहाँबाट आफ्नो पक्षमा निकास नआउने भएपछि झुठा फिराद दिएका हुँदा फिराद खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिउत्तर जिकिर भएको प्रस्तुत मुद्दामा वादी दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्‍याएको शुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०६८/३/१३ को फैसला उल्टी भै वादीको फिराद दाबी बमोजिम साविक दातादेखि चली प्रयोगमा रहेको ढल निकास कहिल्यै बन्द नगरी चलन गर्न दिई निकास खुल्ला गरी पाउने समेत ठहरी पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०६९/५/११ मा फैसला भएकोमा सो फैसलामा चित्त नबुझाई प्रतिवादी रिद्धी थापा (घले) ले यस अदालतमा पुनरावेदन गरी प्रस्तुत पुनरावेदन निर्णयार्थ पेश भएको पाइयो।

१०. यसै लगाउको यीनै पुनरावेदक/प्रतिवादी र यीनै प्रत्यर्थी/वादी भएको ०६९-सी-१२९१ को बाटो खुल्ला गरी पाउँ भन्ने मुद्दामा विवादित कि.नं. १९ को जग्गाको सम्बन्धमा हेर्दा कि.नं. १९ को क्षे.फ. १४२.६० घर जग्गा किन्दा सावित्री शाहीले र.नं. १०९५९(ख) मिति २०६५/११/१६ मा गंगाराम खड्कीलाई घरजग्गा राजिनमा गरिदिएको देखिन्छ। उक्त राजिनामाको हकभोग भएको व्यहोरा र घर, बाटोको विवरण महलमा १६ नं. वडाको सिफारिस अनुसार घर र कच्ची मोटर बाटो भएको भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ। सावित्री शाहीले हस्तमाया बस्नेतसँग मिति २०६२/३/१७ मा र.नं. २०२९९ बाट उक्त घर जग्गा किनेको देखिन्छ। हस्तमायाले शोभा थापासँग र.नं. २०८९ मिति २०५९/५/१८ मा किन्दा पनि फिल्डमा घर र कच्ची मोटर बाटो छ भनी उल्लेख भएको देखिन्छ। साविकको कि.नं. १२० आमा शाम्दे थापा रही कित्ताकाट भै सँगैका कि.नं. १६ र १८ समेत रहेकोमा विवाद देखिँदैन। रिद्धी थापा र शोभा थापा नाताले दिदी बहिनी भै कि.नं. १६ बाट नै आउने जाने बाटो प्रयोग गर्ने गरी कि.नं. १९ मा घर समेत निर्माण भएको पाइन्छ। कि.नं. १६ बाट नै बाटो प्रयोग गर्न पाउने गरी शाम्दे थापाले छोरीहरुलाई हा.ब. गरी जग्गा दिनुका साथै आउन जान पनि साझा बाटोको प्रयोग गर्न पाउने गरी बाटो प्रयोगको शर्तनामा गरिदिएको देखियो। साविकमा एउटै कित्ता रहेको जम्मा एउटै परिवारबाट तह तह बिक्री भएको देखिन्छ। ढलको निकास विवादित घर जग्गाको पश्चिमतर्फ चर्पी भई चर्पीको ढलले विपक्षी रिद्धी थापा (घले) को घर जग्गाको दक्षिण सीमा पर्खाल मुनीबाट बगेर गई

सार्वजनिक ढलमा मिसिन गएको सो ढल ३२ वटा घरले सामुहिक रूपमा साविक कि.नं. १२० कायम हुँदादेखि नै चल्दै आइ हालसम्म प्रयोगमा रहेको देखियो। यसरी विभिन्न समयमा राजिनमा हुँदा समेत बाटो जानिएकोमा विरोध नभएकोमा सार्वजनिक प्रयोगको बाटो हुँदै निर्माण भएको ढल वादीले मात्र प्रयोग गर्न नपाउने भन्न मिलेन। ढल बाटो सार्वजनिक प्रयोगमा आइसकेपछि सो निकासलाई अवरोध गर्नु न्यायोचित हुँदैन। यी वादीले खरिद गरेपछि बाटो तथा ढल प्रयोग गर्न नपाएको भनी प्रस्तुत फिराद लिई अदालत प्रवेश गरेकोले निजले बाटो तथा ढल प्रयोग गर्न पाउने नै देखियो।

११. अतः माथि उल्लिखित आधार कारणबाट वादी दाबी बमोजिम साविक दातादेखि चली प्रयोगमा रहेको ढल निकास कहिल्यै बन्द नगरी चलन गर्न दिई निकास खुल्ला गरी पाउने समेत ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९/५/११ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक/प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमनुसार अभिलेख शाखामा बुझाईदिनू।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: विद्याराज पौडेल

कम्प्युटर टाईप गर्ने: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति सम्बत् २०७४ साल फागुन महिना ६ गते रोज १ शुभम् -----